

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 9 juni 2010

Mål nr

Ö 1806-09

KLAGANDE

Entreprenadreparationer i Örebro Aktiebolag, 556476-2424

Box 219

701 03 Örebro

Ombud: Advokat AS

MOTPART

Borlänge Industrilyft Aktiebolag, 556453-3973

Tunavägen 288

781 73 Borlänge

Ombud: Jur.kand. ÅA

SAKEN

Tillstånd till prövning i hovrätt av mål om invändning om rättegångshinder

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Svea hovrätts beslut 2009-04-02 i mål Ö 2491-09

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avvisar överklagandet.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Entreprenadreparationer i Örebro Aktiebolag (ERAB) har yrkat att Högsta domstolen ska meddela tillstånd till målets prövning i hovrätten.

SKÄL

1. Sedan Borlänge Industrilyft Aktiebolag väckt talan mot ERAB angående fordran gjorde ERAB foruminvändning och yrkade att talan skulle avvisas. Tingsrätten fann sig behörig att ta upp målet och lämnade yrkandet om avvisning utan bifall. Hovrätten har beslutat att inte meddela prövningstillstånd.
2. Om en hovrätt har funnit att tingsrätten varit behörig att ta upp ett mål, får hovrättens beslut enligt 54 kap. 7 § rättegångsbalken överklagas endast om invändningen mot tingsrättens behörighet grundas på en omständighet som högre rätt självmant ska beakta vid ett överklagande. Invändningen i förevarande mål är inte grundad på en sådan omständighet som högre rätt självmant ska beakta vid ett överklagande (jfr 10 kap. 19 § rättegångsbalken). Frågan blir därmed om hovrättens beslut att inte meddela prövningstillstånd innebär att hovrätten i den mening som avses i bestämmelsen funnit att tingsrätten är behörig. Denna fråga har inte berörts i förarbetena i samband med att systemet med prövningstillstånd i hovrätten utvidgades.

3. Frågan huruvida en dispensprövning i hovrätt är att anse som en prövning i sak av den överklagade frågan låter sig, i avsaknad av ledning i praxis och förarbeten, inte besvaras generellt för alla fall där frågan kan aktualiseras. Bedömningen måste ske med beaktande av vad för slags regel det är frågan om, hur den har formulerats och vilka syften som bär upp den.

4. Syftet med bestämmelsen om förbud mot överklagande i 54 kap. 7 § rättegångsbalken får antas vara att förhindra att handläggningen av själva saken fördröjs eller förhalas (jfr 34 kap. 2 § och 10 kap. 19 § rättegångsbalken). En tillämpning som medger överklagande av ett beslut i behörighetsfrågan i fall där hovrätten inte har meddelat prövningstillstånd skulle motverka ett sådant syfte. Men det måste också beaktas att ett överklagandeförbud innefattar en talerättsbegränsning, varav följer att bestämmelsens ordalag bör tillmätas särskild vikt.

5. I vissa fall är ett överklagandeförbud så vitt formulerat att förbudet ansetts omfatta också avgöranden av närbesläktade frågor och avgöranden som inte innebär en prövning av själva saken. Således har t.ex. 20 kap. 12 § tredje stycket föräldrabalken (jfr 18 kap. 4 § äktenskapsbalken) ansetts omfatta, i NJA 1984 s. 295 bl.a. ett beslut om rättegångskostnad, i NJA 1991 s. 733 ett avvisningsbeslut, i NJA 1996 s. 441 ett beslut om upphörande av allmän rättshjälp och i NJA 2008 s. 1190 ett beslut att inte meddela prövningstillstånd. Däremot har förbudet inte ansetts omfatta beslut som rör tredje mans rätt (rättshjälpsbiträdes rätt till ersättning, NJA 1983 s. 819). Vidare har beträffande fråga som inte avser själva saken hänsyn tagits till att specifika ändamålsskäl talat mot förbudets tillämpning (NJA 1986 s. 140, som gällde beslut, i anslutning till interimistiskt förordnande av underhållsbidrag, om jämkning av maximibeloppet för parts

rättshjälpsavgift och tilläggsavgift). Jämför i sammanhanget också rättsfallet NJA 2006 s. 655, där ett avslagsbeslut avseende rättshjälp ansågs omfattat av överklagandeförbudet i 43 § andra stycket lagen (1999:116) om skiljeförfarande.

6. Enligt den i målet aktuella bestämmelsen ska hovrätten som framhållits ha funnit att tingsrätten varit behörig.

7. Beträffande överklagandeförbuden i 54 kap. 8 § 1 och 2 rättegångsbalken gäller att dessa förutsätter att hovrätten prövat den aktuella frågan. I NJA 2007 s. 860 hade rätten till invändning om jäv förfallit i tingsrätten. Hovrätten avslog därför ett yrkande om att tingsrättens dom skulle undanröjas på grund av det påstådda jävet. Högsta domstolen fann att hovrätten inte prövat jävsfrågan i sak utan endast funnit att rätten att göra sådan invändning hade förfallit, varför överklagandeförbudet inte omfattade hovrättens beslut. Fallet kan ses som ett uttryck för att överklagandeförbud ska tillämpas restriktivt i den meningen att förbudet omfattar bara sådana avgöranden som har stöd i dess ordalydelse (jfr NJA 1992 s. 278 och, avseende prövningstillstånd, NJA 2005 s. 706).

8. I den i 2007 års fall aktualiserade situationen att en invändningsrätt förfallit torde skillnaden i formuleringar mellan på den ena sidan 54 kap. 7 § ("funnit att tingsrätten varit behörig") och på den andra sidan 54 kap. 8 § 1 rättegångsbalken ("prövat en fråga om jäv") ha viss betydelse. Ett exempel som belyser skillnaden är att hovrätten slår fast att allmän domstol är behörig med motiveringen att svaranden framställt en invändning om skiljeavtal först senare än första gången han förde talan i saken i rätten. I ett sådant fall har hovrätten visserligen inte "prövat" skiljeinvändningen i sak

men väl ”funnit” att tingsrätten är behörig. Det visar att 2007 års fall har begränsad betydelse för tolkningen av 54 kap. 7 §.

9. När en hovrätt tar ställning till om prövningstillstånd ska meddelas avseende den överklagade frågan utmynnar hovrättens ställningstagande i ett beslut som innebär att ett sådant tillstånd meddelas eller att det inte meddelas. Om prövningstillstånd inte meddelas innebär det att hovrätten funnit att grund för sådant tillstånd saknas. Det är, om den överklagade frågan gäller tingsrättens behörighet och tingsrätten ansett sig behörig, inte i formell mening detsamma som att hovrätten ”funnit att tingsrätten varit behörig” (jfr det av minoriteten gillade betänkandet i 2008 års mål, där det uttrycks så att ett vägrat prövningstillstånd inte är ett beslut i saken utan ett beslut om att inte pröva målet i sak).

10. Den formella skillnaden i prövningsföremål bör emellertid inte hindra att förbudet i 54 kap. 7 § rättegångsbalken omfattar även ett beslut om att inte meddela prövningstillstånd, om det kan sägas att hovrätten genom sitt ställningstagande sakligt sett måste anses ha prövat frågan om tingsrättens behörighet och alltså vägrat prövningstillstånd på den grunden att tingsrättens beslut bedömts (eller ”befunnits”) vara riktigt. Det finns i det hänseendet anledning att erinra om att nya regler om prövningstillstånd i hovrätt gäller från och med den 1 november 2008 och att dessa regler var tillämpliga i målet i hovrätten.

11. Beträffande vilka krav som gäller för hovrättens prövning av om dispensgrund föreligger märks främst bestämmelserna i 49 kap. 14 § 1 och 2 rättegångsbalken. Av dessa bestämmelser följer att prövningstillstånd ska meddelas om det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som

tingsrätten har kommit till (ändringsdispens) respektive om det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som tingsrätten har kommit till (granskningsdispens).

12. Rörande de överväganden som ska utmyнна i ställningstagandet till om det finns för grund för ändringsdispens eller granskningsdispens framgår av prop. 2004/05:131 s. 177 ff. bl.a. följande. Hovrätten ska göra en prövning av riktigheten i tingsrättens avgörande. Om denna prövning inte tydligt ger vid handen att tingsrättens avgörande är riktigt har hovrätten att pröva målet i hela dess vidd. Alla fall som bedöms som tveksamma ska tas upp till fullständig prövning. Ett beslut att inte meddela prövningstillstånd ska innebära att hovrätten har gjort en noggrann prövning av hur tingsrätten har handlagt målet samt att hovrätten inte har funnit något som ger anledning att betvivla utgångens riktighet. Systemet med prövningstillstånd har konstruerats så att det garanterar att högt ställda rättssäkerhetskrav kan upprätthållas.

13. Av det anförda följer att hovrätten har att omsorgsfullt förvissa sig om att ett överklagat avgörande är riktigt (jfr NJA 2009 s. 590, 738 och 798). Det gäller även ett överklagat beslut varigenom en tingsrätt funnit sig behörig. Om hovrätten gör bedömningen att avgörandet är riktigt måste hovrätten – även med beaktande av att talerättsbegränsningar bör tolkas restriktivt – anses ha i den mening som avses med överklagandeförbudet i 54 kap. 7 § rättegångsbalken funnit att tingsrätten är behörig.

14. Det bör understrykas att det förhållandet, att hovrättens beslut att inte meddela prövningstillstånd med det angivna synsättet omfattas av 54 kap.

7 § rättegångsbalken och alltså inte får överklagas, är ett skäl i sig för hovrätten att utföra dispensprövningen med stor noggrannhet. Detta gäller inte minst till följd av att forumfrågan i vissa fall kan vara av stor betydelse för parterna, såsom när frågan hänför sig till att parterna är oense om ett prorogations- eller skiljeavtals giltighet eller omfattning. Till det kommer att i fråga om sådana foruminvändningar praxisbildningen på grund av överklagandeförbudet i betydande utsträckning är förbehållen hovrätterna (jfr justitierådet Ehrners tillägg i NJA 1979 C 60 och justitierådet Håstads tillägg i NJA 1998 s. 654).

15. Mot bakgrund av det anförda ska överklagandet avvisas.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Marianne Lundius, Leif Thorsson, Torgny Håstad, Stefan Lindskog (referent) och Agneta Bäcklund
Föredragande revisionssekreterare: Sara Rosén